

SOHA ANNYI PEZSGÓT

Halálra nevetető hanglemezek hat öregért

Hogy van? – Köszönöm, rosszul – kezdődik a válasz Nagy Lajos Beszélgetés a hadimilliomossal című 1917-es karcolatában az újságírói kérdésre. „– Itt van, kérem, ez a záróra. Hogy a szegényeknek nem szabad tizenegy után lumpolni, azt értem. Azoknak nincs miből. De mi közöm nekem a zárórához? Én megfizetném annak a rongyos kávéháznak vagy vendéglőnek vagy orfeumnak azt a fűtést és azt a kis világítást. Mi jogon merik azt mondani, hogy én menjek haza zárórakor? És micsoda disznóság az, hogy én csak három szobát fűtethetek, mikor nekem van szenem és van szénrevalóm! Itt van ez a nagy lakás tizenöt szobából, és csak hármat szabad befűttenem. Ez a gazság kérem, ezt írja meg! Ez az egyéni szabadság lábbal tiprása. Ez az állam zsarnoksága.”

Bizonyosra vehetjük, hogy a karcolat mondatai nem pusztán az írói képzelet szülöttei. A háború többeknek nemcsak „hadigazdagságot” hozott: a számlálatlanul ömlő koronák beléjük táplálhatták – vagy megerősítették bennük – az úrhatnamságot, a „szegények” sorsa iránti érzéketlenséget.

Az élet a háború kitörése után is „szinte” ugyanúgy ment tovább. Ugyanúgy megjelentek a lapok, ugyanazokkal az autó-, divat-, hajnövesztő- és italhirdetésekkel (igaz, kiegészítve művész- és tolokocsi-ajánlatokkal). A mozikban, színházakban bemutató bemutatót követett (igaz, volt egy „a sorból kilógó”: a városligeti Beketow Cirkusz 1914. augusztus 1-jén bejelentette, hogy „a háború miatt a cirkusz előadásai a mai naptól a további intézkedésig szünetelnek”).

A színházak, lokálok, orfeumok rövid idő alatt megtalálták az önként bevonuló vagy bevonultatott színészeik, énekesek, zenészek, műszaki munkatársaik helyettesítőit, így a Színházi Élet 1915 szeptember elején már ezt írhatta: „Budapestre nem hallatszok el az ágyúszó. Ami csendes esteiken itt megüti az ember fülét, nem hasonlít a fegyverropogáshoz. A lokálokban a divatos slágerek cigánymuzsikája keveredik a pohárcoccintással, a Király-színházban a Bájós ismeretlen bájós és jól ismert melódiáit játsszák, a Vigaszínházban a Korzó szépe révén most mutat-

kozik be az új Holländer-muzsika, a Kabaréban orosz fogoly is, ágyú is akad, de színpadon és szépmuzsikaszóban, a Magyar-színházban is Galiciáról beszélnek, de Bródy Sándor szavával pompás, békés nézőtér előtt – azt lehetne mondani, hogy hegyen-völgyön lakodalom.”

Krúdy Gyula A Lumpokról című írásában (Magyarország, 1916. október 29.) másként látta-láttatta a hejehuja-jelenséget: „Soha annyi pezsgót nem ittak még Pesten, mint a háború alatt. Annyi részeg ember nem mutatkozott a városon, mint 1915–1916-ban. Még az antialkoholisták közül is sokan meginjogtak meggyőződésükben e súlyos esztendőben. Hadd folyjon patakban a bor, amikor nem érdemes élni.”

Noha az egyre súlyosabb papírhány miatt (de hát előbb-utóbb mi nem lett hiánycikk a háború éveiben?) a lapoknak általában csökkenteni kellett a terjedelmüket, néhány újságot alig nyomasztottak a megszorítások – ilyen volt például a nagy példányszámú Színházi Élet. Igaz, a színházakba tódult a közönség, és nagyon sokan megvették a lapot, amelynek hírei szerint a „hegyen-völgyön lakodalom” – ebben a valóságéletben mindenképpen – még a háború negyedik évében is tartott.

„A legnépszerűbb és mégis legfehérebb pesti orfeum, a Fővárosi orfeum intim nézőtere, meleg selyemmel borított falai – olvasható a lap 1917. évi 2. számában – tán sohasem hallottak még annyi kacagást, tapsot és ünneplést, mint a most folyó januári műsor folyamán.” Egy hónappal később, a 7. számában Gábor Andor Dollárpapa című vígjátékáról azt írja a kritikus, hogy a közönség a nyomasztó napokban is végigneveti az előadást, mert a szerző „boszorkányosan érti” a kacagtatás mesteriségét. A 44. szám az Erzsébet körüti Bohém-tanya Kabaré kávéházzá bővítéséről tudósított, mert az a „zárórás, szomorú világban” szűknek bizonyult. Maga a lap is terjeszkedni tudott, erről

cinizmustól sem mentesen tájékoztatta olvasóit: „December közepétől kezdve már az Erzsébet-körút 29. szám alól folyik a Színházi Élet adminisztrálása, és míg a lap maga csak hetenkint egyszer számol be a készülő és megtörtént színházi eseményekről, azok a villamos ívlámpák, melyek december 15. után esténként kigyulladnak az új kiadóhivatal nagy kirakatai előtt, nap-nap után új eseményt fognak megvilágítani. A háború eseményeit természetesen ebben az alakban sem fogjuk nyilvánartani, a mi kirakatunkat csak a színházi vezérkarok hivatalos jelentései díszítik majd.”

A színházaknál is nagyobb közönséget vonzottak az olcsóbb, szélesebb társadalmi rétegek számára is elérhető mozik. A főváros körülbelül

Az elsősorban sósbor-szeszéről híressé lett Diana Kereskedelmi Részvénytársaság az elsők között hirdette kozmetikai termékeit gyerekekkel (Vasárnapi Ujság, 1918. 43. sz.)

száz mozijának napi több száz előadására akár százezren beülhettek. És még a háború legvégén is nyíltak új filmszínházak!

Több filmstúdió alakult, a régiekben és az újakban az 1918-as „csúcsévben” száznál több hosszabb-rövidebb filmet forgattak. Köztük volt a Tatárjárás című operett Kertész Mihály rendezte filmváltozata. Napjainkban persze nehéz elképzelni, hogy milyen volt egy operett némafilmen – még ha nagyobb mozikban vetítés közben zenekar szólaltatta is meg Kálmán Imre melódiáit. De siker volt, s ezt egyebekben kívül az magyarázhatta, hogy – mint a Színházi Élet kritikusa írta – „ma, amikor mindenki katona, ma valóságos felüldülés, ha egy kis békebeli katonaságról látunk valamit.”

Fogyóban a 4711. számú kölni

A Borsszem Jankó egy a háborús vereséghez már nagyon közeli számában (1918. május 19.) egy képzeletbeli – de nem valóságalap nélküli – portréban vizionálta, hogy a divatigényeket tekintve sok férfi sem maradt el a szebbik nem némelyik reprezentánsától:

„Ezeröttszáz koronás ruhákban jár, selyemharisnyát hord, amelynek színe csokorba kötött nyakkendője és szivarzsebéből leftyegő selyem zsebkendője színétől egyetlen árnyalattal sem tér el. Panaszkodik, hogy a magyar ruhakelmék durvák, hogy finom fehérműkért Csehországba kell utazni és ingeit Prágában mosatja. Borotvált képű, monoklit hord, gyalog nem látni, csak kétfogatún vagy autón, délutánonkint a Gerbeaudban ül, este a Hungáriában vagy a Margitszigeten vacsorázik, bosszús, ha csak magyar pezsgőt kap, rejtett forrásokból eredeti havannái és egyiptomi cigarettái vannak, a klubjában külön főzet valódi feketét, rengeteg sokat szenved a háborús nélkülözések miatt, főképpen azért, mert a 4711. számú kölni vizet üvegei és angol pipereszappanai már csak egy esztendőre futják.”

A fővárosi divatvilág sem sokat törődött a háborúval – igaz, hitték, hogy a fronton rendjén mennek a dolgok, hogy győzünk, hiszen csapataink mindenütt az ország határain kívül harcoltak. Sokak igénye változatlanul a békeidők lehetőségei szerint alakult. Kevesen olvashatták a Bőr és Cipő című szaklap cikkét (1917. június 22.): „A sámfá-kaptafa gyárak ez idő szerint fatalpakat gyártanak. A női cipő modellőrök katonai csizmák modellírozásával foglalkoznak. A gyárosok pedig nemigen hajlandók új divatokat publikálni, úgy gondolván, hogy a luxuscipőkre ráérnek majd a háború után. Egyébiránt a gyártási lehetőségek napról napra súlyosabban lesznek. Az anyagkészletek vége felé járnak, minden-minden a háborúhoz alkalmazkodik, csak éppen az asszonyok és lányok azok, akik nem hajlandók a fantasztikusan kiállított divatcipőről lemondani. Egész erővel követelik ugyanazokat a cipőket, amelyeket régebben, mondjuk, nagyon régen kaphattak ugyan, de amelyeket most már a legjobb akarattal sem tudnak készíteni a számukra.”

Krúdy már egy esztendővel korábban felfigyelt a jelenségre (Magyarország, 1916. november 12.):

„A történetíró tollára méltó a változatosság, amely Pesten a hölgyvilágon történt. Messze külvárosokból jöttek ismeretlen nők, hogy ezerkoronás ruhákat rendeljenek a boltokban, hol a régi vevők, a háborús viszonyok folytán, adósak maradtak. . . Mindent megvettek, amelyről azt hallották, hogy divat. Métermázsás nők és lengé soványok mohón kapaszkodtak az új ruhákba. Nyárutóban a versenytéren már dús prémekben jelentek meg, mert korán, »olcsón« vették a téli toalettet. A nehéz bundákban izzadva állották az enyhe napsugarat.”

És volt hová menni a téli toalettekben, mert a lóversenyélet ez idő tájt is eleven volt. Pár nappal azután, hogy Tisza István bejelentette a parlamentben a háború elvesztését, a lapok az úrlovasok kilencnapos alagi meetingjét hirdették, az újoncok akadályversenyével. Hogy ott megestek-e szabálytalanságok, csalások, nem tudni. De az bizonyos, hogy annak az évnek a júniusában a parlamentben vita robbant ki a lóversenycsalásokról. Huszár Károly képviselő emelt hangon követelte, hogy szüntessék meg a bukmékerek és a zsekék összejárásának lehetőségét és fekézzék meg a közönség nagy tétet megmozgató játékszenvedélyét. Serényi Béla földművelési miniszter jövőbeni vizsgálatot ígért, Wekerle Sándor miniszterelnök pedig – noha elismerte a játékszenvedély csillapításának fontosságát – arról beszélt, hogy a lóversenyekre közgazdasági és idegenforgalmi szempontból is szükség van. A Népszava (1918. június 13.) megerősítette a Huszár Károly interpellációjában elhangzottakat: „A turfalgalma egy nap alatt nagyobb összeg, mint amennyit 50.000 magyar hadiárva és özvegy kap egy évben.”

A háborús évek keserű (vagy inkább: egyik keserű) hátországi fintora – és szinte érthetetlen jelensége – volt néhány hanglemezsiker. A szinte a vízcsapokból is folyó Wágner „hangszerkirály” több lemezt is kiadott 1918-ban. És for-

Pénzért nem, csak hat régiért lehetett hozzájutni az „Elejétől végig halálra nevettek!”-ként ajánlott új 1918-as hangleméhez (Vasárnapi Ujság, 1918. november 3.)

Az „elegáns téli öltözet szőrmedísszel” modellhez nem kevesebb, mint négy és háromnegyed méter 110 centiméter szélességű bársonyra, valamint 135 centiméter hosszú és 55 centi széles szőrmére volt szükség. (Tolnai Világlapja, 1918. november 16.)

galmazta azokat nem pénzért, hanem hat darab régi, használt példányért. Két különleges is volt köztük. Az egyik a népszerű fővárosi komikus, Ujvári Károly, a másikon a Magyar Színházban a Dollárpapa címszerepét játszó Gyárfás Dezső telefonbeszélgetését hallhatták a gramofontulajdonosok. Tréfás beszélgetések voltak. A sok-sok lapban számtalanszor megjelentetett hírdetések szerint „elejétől végig halálra nevettek” – 1918-at mutatott a naptár.

